

Notitie participatie wijkaanpakken aardgasvrij Dalfsen

In deze notitie leggen we de participatieaanpakken voor, die we toepassen in de buurten Dalfsen Centrum en Polhaar, en de toekomstige buurten die we aardgasvrij gaan maken.

Aanleiding

In de Transitievisie Warmte (TVW) die door uw raad in november 2021 is vastgesteld zijn twee sporen opgenomen als het gaat om het aardgasvrij maken van de gebouwen in de gemeente Dalfsen.

Het eerste spoor is het verkennen van een warmtenet voor de buurten Dalfsen Centrum en Polhaar. De bewoners van beide buurten zijn in een brief in oktober 2021 hierover geïnformeerd, waarna we in april 2022 gesprekken zijn gestart met de buurten.

Het tweede spoor is het zogenaamde 'natuurlijke momenten' spoor, waarbij de gemeente bewoners van de overige 34 buurten informeert over de mogelijkheden van aardgasvrij wonen en werken in Dalfsen. Het enige duurzame alternatief voor aardgas in de gemeente Dalfsen is de individuele elektrische warmtepomp. De gemeente Dalfsen heeft geen biogas, waterstof of geothermie ter beschikking op dit moment.

Participatieproces buurten Dalfsen Centrum en Polhaar

Afgelopen jaar hebben we met de buurt een aantal bijeenkomsten gehouden over aardgasvrij wonen en werken.

We hebben vooraf geen onderzoek gedaan naar een collectief warmtenet met als bron de Vecht en/of de waterzuiveringsinstallatie. We zijn met een 'blanco velletje' de buurten in gegaan, met de vraag wat we moeten doen om mensen een goede keuze te kunnen laten maken voor een duurzaam alternatief voor aardgas.

Bij collectieve alternatieven wordt de buurt een paar keer flink 'op de kop gezet', dus hebben bewoners gesproken over eventuele andere aspecten die kunnen worden meegenomen in een plan. De thema's "groen", "wateroverlast" en "verkeer" verdienen volgens bewoners bij een collectief plan extra aandacht.

In de gesprekken zijn we gestart met de vraag 'waar bewoners aan toe zijn' als het om aardgasvrij gaat, en we zijn uitgekomen op een aantal opties:

1. Individuele warmtepomp (met, maar ook zonder buitenunit)
2. Individueel elektrisch à la Krijn [\[Van het gas af voor nog geen €8.500,- | DalfsenNet\]](#)
3. Collectief warmtenet op basis van warmte uit water (Vecht/waterzuivering)
4. Kleinere warmtenet op basis van warmte/koude opslag
5. Waterstof

Om te komen tot onderzoek hebben we in februari aan alle bewoners gevraagd om een keuze te maken, waar we starten met onderzoek en beide buurten hebben 'waterstof' gekozen. Opkomst in Dalfsen Centrum was 25%, in Polhaar 45%. Omdat we bij alle bewoners ingrijpen in de verwarming thuis, is het logisch dat mensen soms negatief reageren.

Deze reactie hebben uw raad ook bereikt. Tijdens de presentatie van het duurzaamheidsbeleid door Team Duurzaamheid in mei 2023 hebben we met u stilgestaan bij de aanpak. Een van de vragen is 'of deze manier van participeren de enige manier is'. We hebben de zomer gebruikt om deze vraag zoveel als mogelijk te beantwoorden.

Na evaluatie met betrokkenen en buurtbewoners is in juni 2023 besloten door het college door te gaan met de gesprekken met de buurten Dalfsen Centrum en Polhaar.

De keuze is een afwijking van de TVW, omdat daarin is opgenomen "als na de verkenning blijkt dat collectieve warmte geen goede oplossing is, dan gaat de buurt naar Spoor 2. Er is geen bron voor waterstof voor de gebouwde omgeving voor handen op dit moment, noch is die te verwachten volgens informatie van het Rijk.

Vervolg Dalfsen Centrum en Polhaar

We hebben gehoord van bewoners in de bijeenkomsten in september 2023 dat men graag blijft meedenken met het plan, maar dat de gemeente een sterkere meer leidende rol mag pakken. We zijn daarom gestart met een klankbordgroep met bewoners, voor elke buurt één.

Daarnaast starten we met twee pilots per buurt om de onderzoeksvragen van bewoners boven tafel te krijgen. Komende maanden stellen we op deze manier samen met bewoners het onderzoeksproces op, dat januari 2024 start, en leidt naar een Wijkuitvoeringsplan in december 2024.

Er is dit jaar ook duidelijk geworden uit informatie van Enexis dat bij het volgen van Spoor 2 147 extra trafokasten van 30m² zijn voorzien in de gehele gemeente Dalfsen. Voor de buurten Dalfsen Centrum en Polhaar betekent dat respectievelijk 6 en 9 extra trafokasten. Het is daarom belangrijk nadrukkelijk in te zetten op collectieve alternatieven, met mogelijk minder ruimtelijke impact.

Ontwikkelingen na de Transitievisie Warmte

Ontwikkelingen op het gebied van warmtetransitie volgen elkaar in hoog tempo op, met daarbij voortschrijdend inzicht.

Vorige week stond nog in de Stentor dat Dalfsen een van de duurzaamste gemeenten is als het gaat over onder andere de aanvraag van ISDE subsidie (landelijke subsidieregeling voor verduurzaming). Voor individuele bewoners is een informerende rol voldoende gebleken. Met wijkaanpakken is echter meer nodig dan informeren.

Concretisering TVW wenselijk

De TVW is 'kort door de bocht' een visie met twee sporen met gemeentelijke rollen en de einddatum 2050.

Na de eerste gesprekken met de buurten Dalfsen Centrum en Polhaar blijkt dat er veel weerstand is tegen grote warmtenetten, terwijl de ruimtelijke impact van Spoor 2 aanzienlijk is met extra trafokasten en buitenunits van lucht warmtepompen met de bijbehorende beeldkwaliteit en geluidsaspecten.

Er is een verduidelijking van de TVW gewenst om bewoners beter perspectief te bieden hoe aardgasvrij wonen bereikt kan worden voor alle bewoners, ongeacht sociale achtergrond en draagkracht. Er worden uitgangspunten, mijlpalen en instrumenten geformuleerd, zodat bewoners in stappen worden meegenomen naar aardgasvrij wonen.

Vooruitlopend op Wet gemeentelijke instrumenten warmtetransitie (Wgiw, verwacht medio 2024) wordt een warmteprogramma 2023-2025 voorbereid. We informeren uw Raad hier begin 2024 over.

Participatie wettelijk vereist

De Wet gemeentelijke instrumenten warmtetransitie schrijft voor dat gemeenten vanaf 2026 vijfjaarlijks een warmteprogramma opstellen, met daarin een planning wanneer buurten 'van het aardgas gaan'. Na het vaststellen van een wijkuitvoeringsplan met de bewoners, dient deze te worden geborgd in het Omgevingsplan met alle mogelijkheden voor uw raad en bewoners omtrent besluitvorming en bezwaar.

Het alleen informeren van bewoners, zoals Spoor 2 nu voorstaat in de TVW is niet voldoende. Om slepende bezwaarprocedures zoveel als mogelijk te voorkomen is participatie met de bewoners van de betreffende buurt noodzakelijk.

Planning netverzwaring Enexis bekend

Enexis is begonnen met het opstellen van een wijkplanning voor het verzwaren van het elektriciteitsnet. Het verzwaren van het elektriciteitsnet is een voorwaarde voor de uitvoering van Spoor 2.

In 2025 starten deze werkzaamheden in de buurten Pleijendal (Dalfsen), Westerbouwlanden en Ruitenveen (Nieuwleusen). Gemeente Dalfsen moet voor 2025 kenbaar maken of Spoor 2 van toepassing blijft, of er een collectief alternatief mogelijk is. Dat laatste kan de impact en maatschappelijke kosten voor de verzwaring van het elektriciteitsnet mogelijk verlagen. Verwachting is dat later dit jaar een overzichtsplanning voor alle buurten in Dalfsen beschikbaar komt.

Participatieproces nieuwe buurten

Het tijdspad dat we met de buurten Dalfsen Centrum en Polhaar hebben (april 2022, oplevering december 2024) is niet aan de orde. We zullen binnen één jaar een wijkuitvoeringsplan moeten opstellen, waarin staat hoe de drie wijken aardgasvrij worden gemaakt op een nader tijdstip.

De 'Enexis buurten' hebben een doorlooptijd van januari 2024 tot december 2024, dus vergen een andere aanpak. We moeten namelijk eind 2024 aan Enexis aangeven of maximale verzwaren nodig blijft, of dat we een alternatief hebben met mogelijk lagere maatschappelijke kosten.

Hoofdpijnen opzet participatie

Voor de buurten in kernen (Pleijendal en Westerbouwlanden) vindt onderzoek plaats naar de mogelijkheid voor een klein en/of modulair warmtenet, waarbij minder trafokasten en buitenunits worden voorzien. Voor de buurt in het buitengebied (Ruitenveen) is voornamelijk nog geen collectief alternatief beschikbaar.

In de buurten Dalfsen Centrum en Polhaar zijn we het gesprek met bewoners begonnen als '4. medebesliser' op basis van de participatieladder. Dat vergt veel tijd en inspanning, waardoor het participatieproces langer loopt.

Voor de komende drie buurten is de trede '2. Adviseur eindspraak' of eventueel '3. Adviseur beginspraak' praktischer.

De aanpak van Dalfsen Centrum en Polhaar om met een 'blanco vel' de wijk in te gaan past dan ook niet. We lichten de optie "individueel elektrische warmtepomp" toe, en bieden voor de kernen waar mogelijk een collectief alternatief aan. Bewoners kiezen uiteindelijk voor één van beide opties, die vervolgens kenbaar wordt gemaakt aan Enexis.

Participatieproces buurt Pleijendal 2024

De buurt Pleijendal is een oudere buurt met woningen uit de jaren 1970. Er zijn 660 woningen aanwezig in de wijk met circa 170 sociale huurwoningen. Bij de individueel elektrische alternatief zijn 3 extra trafokasten van 30m² voorzien.

In en om Pleijendal zijn echter wel een aantal ontwikkelingen aanstaande, die mogelijk als vliegwiel kunnen worden gebruikt voor de verduurzaming van de buurt Pleijendal. Er lopen op dit moment gesprekken met grotere gebouweigenaren als Habion, Vechthorst en onze collega's die gaan over de scholen in en om Pleijendal om de mogelijkheid van een modulair warmtenet te bespreken, waar eigenaar-bewoners in een later stadium aan kunnen koppelen.

Op deze manier kan een collectief alternatief voor eigenaar-bewoners ontstaan, met hopelijk minder ruimtelijke impact bij een gelijke financiële impact. Dat laatste is onderdeel van onderzoek tijdens het participatieproces.

Het participatieproces in Pleijendal loopt nadrukkelijk synchroon met de onderzoeksprocessen in Dalfsen Centrum en Polhaar. Als blijkt dat het collectief alternatief een concurrerend aanbod is voor de individuele alternatief, is uitbreiding naar beide omliggende buurten een optie.

Uiterlijk december 2024 wordt een wijkuitvoeringsplan opgeleverd voor de buurt Pleijendal.

Participatieproces buurt Westerbouwlanden 2024

De buurt Westerbouwlanden is een relatief nieuwe buurt (na 1992 gebouwd en deels aardgasvrije nieuwbouw). Er staan 541 woningen met een gasaansluiting. Isoleren van woningen is niet noodzakelijk is om aardgasvrij te wonen op basis van de bouwjaren van de woningen. Het vervangen van de CV ketel met een duurzaam alternatief is voldoende. Bij de individueel elektrische alternatief zijn 5 extra trafokasten van 30m² voorzien.

We weten echter ook dat de individuele elektrische oplossing lokaal voor onrust in de buurt zorgt op dit moment, waarbij beeld en geluid een rol spelen. We zijn ook nadrukkelijk op zoek in (buur)gemeenten naar een collectief alternatief, waarbij we gebruik maken van onder andere warmte-koude opslag. Doelstelling is echter dat het elk collectief alternatief haalbaar, betaalbaar en uitvoerbaar is.

We informeren bewoners begin 2024 over de voorgenomen werkzaamheden en impact op hun buurt bij de individuele elektrische verwarming. Tevens wordt ook hier een collectief alternatief voorbereid. Er zijn ook hier een aantal grote gebouwen aanwezig, waar analoog aan Pleijendal een 'vliegwiel' voor een collectief alternatief kan worden gerealiseerd.

Uiterlijk december 2024 wordt een wijkuitvoeringsplan opgeleverd voor de buurt Westerbouwlanden.

Participatieproces buurt Ruitenveen 2024

De buurt Ruitenveen betreft het buitengebied westelijk van de kern Nieuwleusen. Er staan 257 woningen, met name met agrarisch gebruik. Voor deze buurt hebben we geen collectief alternatief voor handen. Warmtenetten zijn technisch niet mogelijk, en alternatieven als biogas en waterstof zijn niet beschikbaar. Bij de individueel elektrische alternatief is één extra trafokast van 30m² voorzien.

We informeren bewoners begin 2024 over de voorgenomen werkzaamheden en impact op hun buurt bij de individuele elektrische verwarming. We vragen of ze zelf willen nadenken over een alternatief met een deadline voor eventueel onderzoek.

Uiterlijk december 2024 wordt een wijkuitvoeringsplan opgeleverd voor de buurt Ruitenveen.

Argumenten

Beperkt aantal alternatieven

Door de beperkte tijd van maximaal één jaar tussen start van gesprekken en oplevering van een wijkuitvoeringsplan is het inventariseren van een scala aan alternatieven geen praktische mogelijkheid. Het participatieproces kan niet zoals in Polhaar en Dalfsen starten met een 'blanco vel'. Dat betekent dat een andere strategie wordt toegepast.

De basis voor de gehele gemeente is individueel elektrisch verwarmen. In de kernen bieden we op grond van ruimtelijk impact (en mogelijk maatschappelijke kosten) een collectief alternatief aan. Er komt een startbijeenkomst, waarin bewoners ingelicht worden en het toelichting krijgen over twee duurzame alternatieven (individueel en collectief).

Gedurende het jaar gaat gemeente samen met actieve bewoners (klankbordgroep) aan de slag om onderzoek(en) uit te voeren (waar nodig) en het wijkuitvoeringsplan op te stellen. Alle buurtbewoners worden tussentijds actief op de hoogte worden gehouden van de voortgang en uitkomsten.

Collectieve alternatieven in kernen

De individuele aanpak betekent dat er 'snelwegen van elektriciteit' naar elke woning komen, waar misschien beter 'binnenwegen' kunnen worden aangelegd. Een belangrijk onderdeel van het onderzoek is dan ook het vaststellen van de maatschappelijke kosten van het verzwaren van het net, bij zowel het individuele als een collectief alternatief.

Voor de buitengebieden in de gemeente Dalfsen waaronder Ruitenveen zijn geen alternatieven voor de individuele elektrisch alternatief beschikbaar op dit moment. Biogas en waterstof zijn beide (onvoldoende) beschikbaar. De buitengebieden krijgen wel een aanbod om zelf waar gewenst een alternatief aan te dragen.

Daarnaast is gemeente bezig met de ontwikkeling van een energiebedrijf, en stelt de Wet collectieve warmte eisen aan een collectief warmtenet. Al deze aspecten brengen we in beeld bij het onderzoek naar een collectief alternatief.

Met de onderzoeksgegevens die naar voren komen bij de eerste drie wijken, kan een beter aanbod worden geformuleerd voor de volgende buurten in de gemeente waar Enexis aan de slag zal gaan.

Initiatieven en participatie

Komende jaar is gemeente in gesprek met vijf buurten (Polhaar, Pleijendal, Dalfsen Centrum, Westerbouwlanden en Ruitenveen).

Als Enexis de lange termijn planning kenbaar maakt, informeert de gemeente de overige 31 buurten over deze planning en wat dat betekent voor de buurt. Buurten kunnen wachten tot het moment dat we als gemeente het initiatief nemen, maar er zal nadrukkelijk een uitnodiging plaatsvinden om een bewonersinitiatief te starten.

De verwachting is dat de uitnodiging zorgt voor initiatieven van groepen bewoners, om zelf aan de slag te gaan met hun aardgasvrije buurt.

Alternatieven

Informerende rol overeenkomstig TVW

In de TVW is aangegeven dat alle 34 buurten buiten Dalfsen Centrum en Polhaar individueel elektrisch aardgasvrij kunnen worden gemaakt. Enexis heeft een overzicht gemaakt met inbegrip van gebouwen, bedrijfsprocessen en mobiliteit waarin in dat scenario 147 aanvullende trafokosten worden geplaatst in de gemeente Dalfsen.

Er kan gekozen worden om bewoners conform TVW te informeren, en de planning van Enexis te gebruiken voor gerichte buurtcommunicatie omtrent de (collectieve) overstap naar het elektrische duurzame alternatief.

Participatie is dan niet noodzakelijk, hetgeen enorme ruimte in de planning van Team Duurzaamheid geeft om andere zaken op te pakken. Participatie is immers een tijdintensief proces, met veel werkzaamheden in avonden. Met goede voorlichting kunnen we iedereen informeren op welke moment je moet overstappen op aardgasvrij verwarmen.

Door de planning van Enexis over te nemen in de warmteprogramma's vanaf 2026 voldoen we aan wettelijke eisen, en kan iedere bewoner zijn moment kiezen om over te stappen.

Uit de gesprekken met bewoners van Dalfsen Centrum en Polhaar komt naar voren dat bewoners actief hulp nodig hebben in deze technische transitie. Dat bestaat uit betrouwbare informatie, maar ook ontzorgen van het proces van advies naar realisatie. Dat vereist een actievere rol van de gemeente dan alleen informeren.

Risico's

Aan een participatieproces kleven uiteraard ook risico's.

Korte doorlooptijd participatie

Tijdens het proces in de buurten Dalfsen Centrum, maar met name Polhaar is naar voren gekomen dat het woord 'moeten' leidt tot hoogoplopende emoties. Weerstand in een proces is begrijpelijk en zelfs wenselijk om te komen tot een goed resultaat. Als de weerstand leidt tot 'hakken in het zand' zal de noodzakelijke doorlooptijd niet gerealiseerd kunnen worden.

Het participatieproces in één jaar afronden, waar we nu 2,5 jaar hebben gepland zal deze emoties mogelijk intensiveren. Niet alleen 'moeten' speelt dan een rol, maar ook de hoge snelheid die als 'doordrukken' kan worden ervaren.

Er volgt daarom in november 2023 een vooraankondiging om de nieuwe buurten te informeren over wat gaat komen. In januari 2024 worden alle bewoners per brief uitgenodigd voor de eerste informatiebijeenkomst.

Initiatieven

Een les van de het traject in Dalfsen Centrum en Polhaar is dat bij initiatief van de gemeente het gevoel van 'waarom moeten wij eerst' ontstaat. Door het initiatief aan bewoners te laten kan dat verminderen.

Tegelijk kan de aard en omvang van een initiatief verschillen, met verschillende mate van impact op de gemeentelijk organisatie. Het is bijvoorbeeld heel verleidelijk om bij een collectief alternatief ook meteen het openbaar groen, de verkeerssituatie en de oplossing voor de hittestress mee te nemen.

Er komt dan ook voor initiatieven een communicatieplan, om de verwachtingen en voorwaarden voor een wijkuitvoeringsplan helder te communiceren.

Borging wijkuitvoeringsplannen

In 2024 worden vijf wijkuitvoeringsplan opgesteld. Dat betekent niet dat in 2025 meteen tot uitvoering wordt overgegaan. De planning voor uitvoering komt te staan in het wijkuitvoeringsplan, en stelt gemeente zo veel als mogelijk samen met bewoners vast.

De wijze en borging van het vastlegging van een wijkuitvoeringsplan in het Omgevingsplan is nog niet formeel geregeld, daar de Wgiw nog niet is vastgesteld.

In de tijd tussen wijkuitvoeringsplan en start van de uitvoering kan het betekenen dat meningen van bewoners wijzigen, bewoners verhuizen, nieuwe bewoners niet bekend zijn met de plannen. Hiervoor gaat gemeente in gesprek met alle betrokkenen om een oplossing te vinden. Immers, het wijkuitvoeringsplan is de basis voor de omvang van de werkzaamheden van Enexis.

Voor de buurt Pleijendal loopt op dit moment al vooroverleg met een deel van de betrokken, waarin wordt gezocht naar een oplossingsrichting. Dit kan voor bewoners als 'voldongen feit' worden ervaren en vooropgezet plan van de gemeente, zodat bewoners gevoelsmatig 'niets meer kunnen kiezen'.

We zullen een betrouwbare partner moeten zijn en blijven voor onze bewoners, dus transparantie en uitleg zullen essentieel zijn om bewoners mee te nemen in het wijkuitvoeringsplan.